

Hava Selçuk, *Türk Tarihinde Kadın ve Savaş* (Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları, 2014), 240 Sayfa. ISBN: 9786055022914 ^µ

Hava Selçuk, *Women and War in Turkish History* (Konya: Çizgi Kitapevi Publications, 2014), 240 Pages. ISBN: 9786055022914

Nergiz TAŞ

Doktora Öğrencisi, Bitlis Eren Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı

Ph.D. Student, Bitlis Eren University, Graduate School, Department of History

Bitlis/Bitlis / Türkiye/Turkey

nergiztas3@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6397-9362>

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Alanı/Article Field: Tarih/History

Makale Tipi/Article Type: Kitap İncelemesi/Book Review

Makale Dili/Article Language: Türkçe/Turkish

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8222684>

Geliş Tarihi/Received : 05.08.2023

Kabul Tarihi/Accepted : 11.08.2023

Yayın Tarihi/Published : 01.09.2023

Bu çalışma, yüksek lisans tezinden, doktora tezinden veya yayımlanmamış bildiri metninden mi üretildi? Makalenin ilk sayfasında dipnotta yer alacak şekilde açıkça ifade ediniz. (Cevaplaması zorunludur)/*Was this work prepared from a master's thesis, doctoral thesis or unpublished paper text? Please state it to be given in the footnote on the first page of the study. (Must be answered):* **Cevap:** Hayır / No

Sorumlu yazar olarak yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu ve derginin yayın ve yazım ilkelerini kabul ettiğimi beyan ederim./ *As the corresponding author, I declare that the above information is correct and that I accept the publication and editorial principles of the journal.*

^µBu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur./*In this article, the principles of scientific research and publication ethics were followed.*

Atıf İsnad-2/Cite as Isnad-2: Taş, Nergiz. “Hava Selçuk, *Türk Tarihinde Kadın ve Savaş* (Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları, 2014), 240 Sayfa. ISBN: 9786055022914”. *Teemmül* 1 (Eylül 2023), 70-78. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8222684>.

İntihal/Plagiarism: Bu makale, bir hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi./*This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.*

Telif Hakkı/Copyright: Dergimizde yayımlanan makaleler, [Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası \(CC BY 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) ile lisanslanmıştır./*The journal is licensed under a [Attribution 4.0 International \(CC BY 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).*

Etik Beyan/Ethical Statement: Etik Kurul Kararından muaftır./*It is exempt from the Ethics Committee Approval.*

Destekleyen Kurum veya Kuruluşlar/Supporting-Sponsor Institutions or Organizations: Herhangi bir kurum/kuruluştan destek alınmamıştır./*No support was received from any institution/organization.*

Çıkar Çatışması/Conflict of Interest: Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır./*No conflict of interest.*

Değerlendirme/Review: Çift Taraflı Kör Hakemlik-Dış Bağımsız./*Double-Blind-Externally Peer-Reviewed.*

Yazar Katkı Oranı/Author Contribution Percentage: Birinci yazar: % 100.

Hava Selçuk, *Türk Tarihinde Kadın ve Savaş* (Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları, 2014), 240 Sayfa.

ISBN: 9786055022914

Öz

Bu çalışma, Hava Selçuk'un kaleme aldığı ve 2014 yılında Çizgi Kitapevinden çıkan; "Türk Tarihinde Kadın ve Savaş" isimli kitabın tanıtım ve değerlendirmesini içermektedir. Günümüzde siyasî tarihin yanı sıra alternatif tarih çalışmaları da yapılmaktadır. Bu çalışma, güncel araştırma konulardan biri olan kadın ve savaş üzerinde durmaktadır. Eser, ilk uygarlıklardan başlayarak cumhuriyet tarihine kadar Türk kadınının siyasî yapı içerisinde yeri ve rolü hakkında bilgi vermektedir. Kitap, önsüz, giriş, dört bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kitap Kritiği, Kadın, Savaş.

Hava Selçuk, *Women and War in Turkish History* (Konya: Çizgi Kitapevi Publications, 2014), 240

Pages. ISBN: 9786055022914

Abstract

This study includes the introduction and evaluation of the book titled "Women and War in Turkish History" written by Hava Selçuk and published by Çizgi Kitapev in 2014. Today, in addition to political history, alternative history studies are also carried out. This study focuses on one of the current research topics, women and war. The book provides information about the place and role of Turkish women in the political structure starting from the first civilisations to the history of the republic. The book consists of a preface, introduction, four chapters and conclusion.

Keywords: Book Review, Women, War.

Giriş

Geçmişten günümüze kadınlar hakkında mitolojik, antropolojik, sosyolojik, psikolojik ve ideolojik alanlarında çalışmalar yapılmıştır. Dünya tarihinde kadınlar üzerinde inceleme yapmak son derece zordur. Erkek egemen toplumlarda kadınlar arka planda kalması ve kendi kimliklerini ifade edememesi bu alanda yapılan çalışmaların alanını daraltmıştır. Bu eser kadınların da tarihe yön verdiklerini, büyük roller üstlendiği hakkında bilgi vermektedir. İkel toplumlarda kadının toprak gibi üretici olduğu bakış açısı kadının saygınlığını artırmaya başlamıştır. Dünyaya yeni gelen çocuğun soyu anneye dayatılması ve toplayıcı yönüyle yuvayı inşa etmesi kadının değerini artırmıştır. Lakin insanların yerleşik hayata geçmesi ve hayvanların

evcilleştirilerek tarımda kullanılması kadının statüsünü değiştirmiştir. Bu sebeple toplumlarda ataerkil yapı yerleşmiştir. Bu durum XIX. Yüzyılda sanayileşmeyle kadının ekonomik ve politik hayata girmesiyle son bulmuştur. Fakat dünya genelinde ataerkil yapı büyük oranda baskın gelmektedir (Selçuk, 2014).

Devlet sisteminin oluşmadığı ve sınıfsal farklılıkların az olduğu toplumlarda kadın ile erkek arasında büyük oranda eşitlik söz konusudur. Lakin bu eşitlik toplumun anaerkil bir yapı olduğunu göstermez. Sosyal bilimcilerin geniş araştırmalar sonucunda vardıkları kanı anaerkil bir toplumun tarihte hiçbir zaman olmadı yönündedir. Sadece eşitlikçi toplumlarda kadına ait değerlere önem verilmekteydi. Yapılan incelemeler neticesinde kadın ve erkek eşitliğinin olmamasına rağmen kadına ait değerler toplumsal yapılar varlıklarını günümüze kadar koruyabilmiştir. Güneyde devlet kuran toplumlar Kuzey bölgesine nazaran ataerkil yapıya sahiptir. Türk toplumunda Hunlar, Göktürkler ve Uygurlar bilinenin aksine çok eşli oldukları ortaya çıkmıştır. Bu durum hükümdar ile üst düzey elit kesimlerinde yaygın bir evlilikti. İslâm öncesi Orta Asya’da kadın-erkek arasında sosyal, askerî, siyasî alanlarda her zaman eşit olmadıkları bilinmektedir (Selçuk, 2014; Kubilay, 2023, 383-406).

Savaş kavramının tam anlamıyla tanımlanması hususunda zorluklar bulunmaktadır. Türk Devletlerinde yıllık yapılan kurultaylardan biride “Savaş ve Sayım Kurultayı” idi. Bu kurultay savaş hakkında istişare edilip asker sayısı belirlenirdi. İslâmiyet önce kurulan Türk devletler konar-göçer yaşam sürdürdükleri için gerektiğinde zamanlarda kadınlarda savaşa katılırlardı. Konar-göçer Bozkır toplumlarında ordunun içerisinde her tabakadan cinsiyet bakılmaksızın asker bulunurdu. İlâveten uzun süren savaşlarda kadınlar obalarını kurmak için ok atma, at binme ve kılıç kullanma eğitimleri alırdı. Kadınlar ihtiyaç zamanlarda savaşa intikal edip gerektiği zamanlarda ise obalarını düşman askerlere karşı kurumakla mükelleftiler. Bizans ve Hunlar arasında yapılan savaşlarda kadın cesetlere rastlanmaktadır. İslâmiyet’in kabulünden sonra da Anadolu’da “Bacıyan-ı Rûm” adlı kadın teşkilatı kurulmuştur (Köprülü, 1991, 4/415).

Kadın toplumların devamını sürdürmesi için ana role sahiptir. Bu sebeple kadında sosyal yaşamın içinde kendine düşen görevlerini üstlenmiştir. Eski Türk toplumlarında, kadının rolü erkekle eşdeğer bir seyir izlemiştir. Toy ve yuğ merasiminde düzenlenen spor müsabakalarda kadınlar ve erkekler karşılıklı yarışmaktaydılar. Ayrıca kadınların üstün hüneleri sayesinde erkekleri birçok spor dalında yenmelerini sağlamıştır. Türk toplumunu incelediğimizde kadınların özgür, ata binmeden maharetli, ok atmada usta, güreş tutabilen bir profil karşımıza çıkmaktadır. Kitap, antikçağ öncesinden XX. asıra kadar geçen tarih süreçte ön plana çıkan Türk kadınlarını konu edinmiştir. Bunlar; Tomris Hatun, Kınakkey Hatun, Hınık Hatun, Terken Hatun, Hürrem Sultan Kösem Sultan, Nene Hatun gibi savaşçı kadınlardır (Selçuk, 2014).

Bölümler

Birinci bölümde yazar Bozkır hayatı ve Türk kadınının yaşantısındaki etkisi üzerinde durmaktadır. Türk toplumları konar-göçer yaşantı sürdürdükleri için kadın erkek çocuk yani her bir birey savaşçı özelliklere sahipti. İklim şartlarına bağlı kalarak daha verimli topraklara göç ettiklerini bilinmektedir. Bu bağlamda Türk toplumlarında hayvancılık en önemli husustu. Toplumun her bireyi kendine düşen göreve bağlı olarak sıkı sıkıya bir birlik içerisinde yer alırdı. Barınmak için çadır veya taşınabilir mimari tipte evler inşa etmişlerdir. Bir oba bir yerden başka bir yere göçtüğünde çadırlar bir daire meydana getirecek şekilde belirlenen sıraya göre kurulurdu. Göçebe toplumlarda yerleşik olanlara nazaran savaş daha önemli ve farklı bir unsurdu. Konar-göçer olan Türkler için savaş bir üretim kaynağı ve gelir genişlemesidir. Türkler Orta Asya'da bozkır hayatına uyum sağlamak için atlı, konar-göçer, savaşçı, hayvancılığa bağlı bir yaşam sürdürmüşlerdir.

Türklerin yerleşik hayata geçmesi zorlu bir süreç olmuştur. Ananelerinden kalan geleneklere göre yaşayan Türklerin İslâmiyeti kabul etmeleriyle dönüm noktası yaşanmıştı. X. Yüzyılda ünlü seyyahlar Türklerin yerleşik hayata geçtiğini ve şehirler kurduklarını söylemişlerdir. Bunlar; Bay Balık, Karabalasagun, Hatun Kentler gibi şehirler kurmuşlardı. Aralarında Hatun Kentler ilginçtir. Bu isimle anılan şehirler genellikle hükümdar eşlerinin kaldığı veya savaş zamanında askerlerin eşlerini bıraktıkları son derece korunaklı yerlerdi. Ayrıca Türk hatunların kendilerine ait otağları bulunmaktaydı. Burada birçok elçi ve üst düzey devlet adamları karşıladıkları bilinmektedir. İlaveten Han karargâhlarının yakınında hatunlarında karargâhları bulunurdu.

Türk tarihinde ordu ve halk askerliği özel bir görev olarak benimsemiştir. Savaşmak erkeler, kadınlar ve eli silah tutan herkes için hayat tarzı olarak sürdürülmüştür. Bu bağlamda Türklerde en çok demircilik ve silah yapımı sanayisi gelişmiştir. Türk ordusu ücretli değil doğuştan her Türk erkeği asker olarak dünyaya gelmekteydi. Zorunlu hallerde kadınlarda orduya katılarak usta bir savaşçı olarak hünelerini gösterirdi. Türk kağanın oturduğu yer ve otağını kurmuş olduğu karargâh "ordu" demek idi. Gerek çadırlardan oluşan oba olsun gerekse surlarla çevrili şehir olsun, ordu hakanın oturduğu şehir demektir.

İkinci bölüm'de Türklerin Çağdaş Devletlerde kadın ve savaş başlığıyla İlk Çağlardan 1950 yıllarına kadar kadının toplumdaki statüsü ele alınmıştır. Kadınlar ticaret, siyaset, bilim ve edebiyat gibi alanlarla ilgilenmesini sağlayan bir gelişmiş ortam bulunamamıştır. Kral, hükümdar, din adamı, bilim insanı ve âlimler eski tarihlerden beri erkeklerden çıkmışsa da az sayıda kadınlarda bu alanlarda ün yapmıştır. Bunun sebebi kadının başarısız olmasından değil ataerkil topluma sahip devletler kadını ev işleriyle sınırlı tutmasından kaynaklanmıştır. Ortaçağ kadınlara olan tutum toplumlara göre değişiklik göstermiştir. XI. yüzyılda

İngiltere’de kadınlar kocaları tarafından bir eşya gibi satılabiliyordu. Ayrıca kilise tarafından kadınlar hor görülerek İncil’e el sürmesi yasaktı. Bu durum İngiltere Kralı VIII. Henri’nin (1509-1547) dinde yaptığı reformla son bulmuştur. Romalılar, Roma hukukuna göre kadına küçük görerek noksan akıllı olduğunu kabul ediyordu. İsrail hukukunda da benzer tutumlar sergileniyordu. Kadın hizmetçi muamelesi görüp babası ve eşi tarafından satılabiliyordu.

Eski dönemlerde kadınlara olan bakış açısı günümüzde medeni dediğimiz toplumlarda bile görülmüştür. Hint medeniyetinde kadınlar kocası öldükten sonra evlenemezdi ve acımasızca yakılırdı. Yunan kültüründe erkek eşini istediği zaman kadının rızası olmadan başka erkeklere sunabiliyordu. Çin’de kadın insan olarak bile görülüyordu ve erkek eşya satın alır gibi eş satın alabiliyordu. Moğollarda evlilik iki kabile arasına yapılırdı. Türkler diğer toplumlarla karşılaştırıldığında kadına olan saygı daha üst seviyededir. Türk-İslâm toplumunda kadın yeri ve değeri yüksek bir statüdedir. Yaratılıştan beri dünya nüfusunun yarısını kadınlar oluşturmuştur. Buna rağmen kadın köle, eşya ve ikinci sınıf insan muamelesi görmüştür. Bu durum endüstriyel topluma geçişe kadar sürmüştür. XVIII. yüzyılın sonlarına doğru endüstriyel devrimin gerçekleşmesi dönüm noktası oluşturmuştur. Bilimsel ve teknik alanlardaki yeni keşifler kadının sosyal hayattaki yerini radikal biçimde değiştirmiştir. Kadın toplumun her alanında erkeklerle eşdeğer pozisyonlarda yer almıştır.

Tarih boyunca sosyal yaşamın birçok alanında yer alan kadınlar en az faaliyette buldukları alan savaşlar olmuştur. Eski Mısır da VII. Kleopatra tarih sayfalarına adını yazdıran nadir kraliçelerden biridir. Güzelliğiyle nam sağlayan kraliçe Romalılara karşı cesurca savaşan büyük kadın hükümdarlardan biridir. Hititlerde siyasî, sosyal ve kültürel hayatta sadece üst tabakada yer alan kadınlar söz sahibi olabilmiştir. Özellikle Hitit kraliçeleri belirli haklara sahip devlet yönetiminde etkili birer bireylerdi. Babil Devleti’nin altın çağında Semiramida namında bir kraliçe tahta oturduğu kayıtlara geçmektedir. Çinli Shang hükümdarı Wu Ding karısı Fu Hao, Çin’de kadınların savaşçı olması yasakla olmasına rağmen ilk kadın generalli olma statüsüne sahip olmuştur. IV. yüzyılda babası yaşlı olduğu için yerine seferberliğe giden Mu Lan günümüzde de hikâyelere konu olmuştur. Daha önce de belirttiğimiz gibi Çin’de kadınların askere girmesi yasaktı ve Mu Lan cinsiyetini gizleyerek yıllarca savaşmış komutanlardan biriydi.

VII-VIII. asırda Ortaçağ’da Bizans kadınları ev ve aile sınırları arasına hapsedilerek toplumsal yaşamdan boyutlandırılmıştır. Hz. Muhammed döneminde İslâm devletinde kadınlar geri hizmetleri karşılama koşuluyla savaşlara katılırlardı. Moğol kadını diğer toplumlara nazaran sosyal hayatta erkeklerle eşit haklara sahipti. Cengiz Han, karar aldığı zaman eşi Börte’ye ve annesi Hoelun’a danıştı. el-Ömerî, “Kadının rolü Moğollarda o kadar büyüktü ki, dünyada bunun başka bir örneği yoktur” cümlesi durumu en iyi

ifade eden sözlerdendir. İlhanlılar ve Hülâgû döneminde de kadınlar savaşlarda hükümdara, at üzerinde eşlik ederlerdi. Marko Polo *Seyahatnâmesi*'nde, Türkistan hükümdarı Kaydu Han'ın kızı Akyürek'in bileğini bükebilecek bir erkeğin olmadığını söylemektedir. İlhanlılarda hanedan hatunlarına ait muhafız birliklerini yani orduları vardı. Antikçağdan Rönesan'a kadar Avrupa'da bütün tasvirlerde felsefeyi bir kadın simgelemişse de sosyal hayatta kadına bakış açısı farklı olmuştur.

Tarihçi Thukidides, "En iyi kadın kendisinden söz edilmeyendir" sözleri kadın hayatının aile yaşamıyla sınırlı olduğunu göstermektedir. Fransa'da aynı durum söz konusuydu bir kadın konuşma kürsüsüne çıkma hakkına sahip değildi. Kadınların subay olarak görev almaları 1881 yılında İngiltere öncülüğünde başlamıştır. Kırım Savaşında Florance Nightingale'nin önderlik ettiği ordu hemşirelik kuvvetlerinin oluşmasını sağlamıştır. 1980'den sonra Fransa, Almanya, Hollanda, Yunanistan Norveç, Portekiz gibi Batı ülkeler kadınların subay olmasına fırsat tanımışlardır. 1994 yılından sonra kadınlar tuğgeneral olma statüsüne yükselmiştir. 1997 senesinde TSK'da 611 sayıda subay kadın bulunmaktaydı.

Üçüncü bölüm İslamiyet öncesi kurulan Türk Devletlerinde savaş ve kadın başlığı altında Türk kadınının statüsü incelenmiştir. Türk yaşamında asıl hâkim unsur savaş olup bu mücadelede erkek, kadın çocuk yer alırdı. Bu sebeple konar-göçer olan Türklerde ani baskılara karşı toplumun her bireyi savaşmak zorundaydı. Özellikle uzun süren savaşlarda obada geride kadın, çocuk ve yaşlıların korunması için tedbirler alınırdı. Bu sebeple kadınlar at binmeyi, ok atmayı, kılıç tutmayı ve birçok savaş tekniği bilmekteydi. Türk kadını zaruri durumlarda sadece savaşlara katılmışlardır. Eski Türklerde kadınlar yalnız savaşlarda değil siyasi sahada da yer almışlardır. Kadınların savaşçı olması İbn Arapşah gibi âlimlerin dikkati çeken bir husus olmuştur.

Altay yöresi destanlarında kadınlar oldukça ön plana çıkmaktadır. Kırgızların Cangıl Mirza, Uygurların Naziğim, Başkurtların Zaya Tülek gibi savaşçı kadınlar karşımıza çıkmaktadır. Manas Destanında Kanıkey, Ayçürek, Zulayka, Ayganış gibi kadınlar alp olup başkahramana yardımcı olan silahlı asker kadınlardır. Canıl Mirza Destanın başkahramanı olan Canıl halkı için ailesinden ve çocuklardan vazgeçmiş büyük savaşçı kadınlardan biridir.

Eski Anadolu'da, Kafkasya'da ve diğer yörelerde İskit/Saka göçü veya istilasına varsa orada muhakkak bir amazon efsanesi ortaya çıkmıştır. Erkeklerin yanında veya erkelere karşı mücadele veren savaşçı kadınlara Grekler amazon adını vermişlerdir. Homeros, İlyada adlı eserinde "Amazonlar gelmişti hani, erkek gibi, işte o gün" sözüyle amazon savaşçıların hüneleri hakkında atıf yapmıştır. Massagetler'in ünlü kraliçesi Tomris bir diğer önemli kahramanlardan biridir. Kocasının ölümüyle tahta çıkan kraliçe Med kralı Kyros'a karşı savaşı

kazanan kahraman bir kadındır. Asya Hun hükümdarı Mete Han, M.Ö. 119'da Çinlilerle büyük bir savaş yaptı. Bu muharebenin sonucunda esir düşen Çin imparatoru Kao, serbest kalmak için Mete Han'ın eşi Ulu Hatun (Yen-shih)'dan yardım istemiştir. Ulu Hatun'un elçi olmasıyla İmparator Kao özgürlüğüne kavuşmuştur.

IV. Yüzyılın başlarında Hun Devletinin devamı olan Chao hanedanının Shih Hu adındaki Yabgunun özenle seçilmiş sadece kadınlardan oluşan bin kişilik hassa ordusu bulunmaktaydı. Avrupa Hun hükümdarı Atilla'nın eşi Arı-Kağan'ın ayrı evi ve hazinesi vardı. Kendi evinde Bizans elçilerini kabul etmiştir. Göktürk Devleti'nde vaziyet aynıydı ve İl-Bilge Hatun'da önemli bir kahramandır. Sabar hükümdarı Balak'ın vefatıyla (520) eşi Boğarık Hatun hükümdar olarak ülkesini kahramanca yönetmiştir. Hazar Devleti 730 yıllarında Parsbit Hatun tarafından yönetildi. Uygur Devleti'nde hakandan sonra hatunun sözü geçerliydi. 743 yılında Moyun-Çur ile Ozmis Tigin arasında gerçekleşen savaşta Ozmis Tigin'in karısı da yer almıştır. Buhara'yı yöneten Hınık/Kınık Hatun Türk melikelerin en önemlilerinden biridir. İslâmiyet öncesi kurulan Türk devletlerinde hükümdar eşleri ve anneleri siyasî, askerî, ekonomik ve sosyal alanlara müdahale etmişlerdir. Vefat eden hükümdarın eşi veya annesi boşalan idarenin başına geçerek devletlerini yönetip komutan sıfatıyla ordularının başında yer almışlardır.

Kitabın son bölümü olan dördüncü bölümde ise İslami dönemde kurulan Türk devletlerinde savaş ve kadın başlığı verilmiştir. Bu bölümde İslâmiyetin kabulüyle kurulan devletlerin bünyesinde çıkan savaşçı kadınlar üzerinde durulmuştur. Türk kadını kimi zaman komutan kimi zamanda bizzat hükümdarlık veya naiplik yapmıştır. İbn Batuta ve İbn Fadlan Seyahatnâmelerinde Türk kadının önemi hakkında bilgiler vermiştir. İlk yazılı kaynaklarda Türk kadını hakkında mühim bilgiler bulunmaktadır. Destanlarda erkek kahramanlar kadar yiğitlik hünerlerine sahiptir. Battal Gazi'nin karısı Zeynep Kayseri'de Bizans askerleriyle kahramanca savaşmıştır. Yaratılış Destanı'nda dünyanın oluşmasında ilham olan Ak-Ana bir kadındır. Dede Korkut'ta Selcan Hatun, Banu Çiçek ve Burla Hatun önemli birer kadın savaşçılardır. Uygur Türklerine ait destanlarda mühim bir figür olan Kızılcı Hanım Hotenli Budistlere karşı yapılan savaşta kahramanca savaşarak şehit düşmüştür. Bir diğer büyük kadın kahraman Emçek Hocam Hatun olup Budistlerle yapılan savaşta düşman bebeklerini emzirdiği için göğüslerini kesmiştir. *Divan-ı Lugati't-Türk* kadınlarının gizli bir şekilde kezik adında bıçak taşıdıklarını söylenmektedir. *Siyasetnâme*'de Nizamülmülk, kadınların siyasete uygun olmadığını söylemektedir.

Yerleşik hayata geçen Türkler savaşlarda artık kadınları götürme gereği duymamışlardır. Hükümdar Hatunu dışında diğer kadınların savaş esnasında payitahta kalmışlardır. Büyük Selçuklu Devletinde hükümdar hatun unvanıyla kocaları üzerinde nüfuz sahibiydiler. Tuğrul Bey'in eşi Altuncan, Sultan Alp Arslan'ın kız kardeşi Gevher, Melikşah'ın eşi Terken Hatun Sencer'in eşi ve Muhammed Tapar'ın Eşi Gevher Hatun

yönetimde rol oynamışlardır. Selçuklularda hatun, hükümdar ile beraber seferlere katılırdı. Türkiye Selçuklu Devleti'nde de hatun yönetimde söz sahibiydi. Devlet işlerinde imza sahibi ve elçi kabul etme statüsüne sahipti. Bu hatunlar arasında yönetime yön veren ve bizzat naiplik yapan hatunlar bulunmaktaydı. Mahperi Hatun, oğlu II. Gıyaseddin Keyhusrev'in vefatından sonra Selçuklu tahtına oturmuştur. Gürcü Hatun, Memlûk Sultanı Baybars'tan korunmak için Tokat Kalesi'ne çekilmiştir.

Ahi Evren'in eşi Fatma Hatun, Moğol İstilasası sırasında esir düşen kadınlar arasında yer almıştır. Bu kadınlar zamanla "Anadolu Bacılar Teşkilatı" kurulmasında temel oluşturmuştur. Harizmşahlar döneminde kadınlar hakkında Ravendî, şu şekilde anlatmaktadır. Sultan Tekiş devrinde Irak'taki savaşa katılan Harizm ordusu içinde kadın savaşçılar da olduğunu söylemektedir. Alaüddün Tekiş'in eşi Terken Hatun, devlet yönetimde söz sahibi kadınlardan biriydi. Anadolu Beylikleri arasında isimli veya isimli birçok kahraman kadın bulunmaktaydı. Saltuklu hükümdarı II. İzzeddin kızı Mama Hatun babasının vefatından sonra erkek rakiplerini devirerek beyliğin başına geçmiştir. Memlûk Devleti'nde, tarihe adını yazdıran Şecerü'd-Dürr, Mısır'da hüküm süren ilk kadın sultandır. Hindistan'da kurulan Türk devletinde örnekleri çoktur. Babür Devletinin şahı Hümayun'un kız kardeşi Gülbeden kaleme aldığı Hümayunâme'de kadınların erkelerle birlikte sohbet edebildiği meclislerin var olduğunu ve birçok spor dalına katıldıklarını yazmaktadır.

Sultan Şemseddin İltutmuş, kızı Sultan Raziye'nin yetenekli olduğunu keşfederek oğullarını yerine onu velayet tayin etmiştir. XIV. asırda Alaeddi Kalaç ile Hindu Hükümdarı Raca arasında meydana gelen savaşta Güllü-Bihişt'in komuta ettiği birlik Raca'nın yenilmesini sağlamıştır. Timurlu Devleti'nde de diğer Türk devletlerinde olduğu gibi kadınlar yönetime yön verebilmekteydi. Emir Timur'un eşi Olcay Türkan kocasıyla beraber birçok savaşa iştirak etmiştir. Timur'un gelini Hanzade'nin kendisine ait bir ordusu olduğu bilinmektedir. Safevî Devleti'nin hükümdarları seferlere eşlerini de götürürlerdi. Rumlu Hasan, Şah İsmail'in ailesini beraberinde savaşa götürdüğünü söylemektedir. Şah İsmail'in ölümünden sonra da Hatun'u Taçlı Begüm devlet üzerinde söz sahibi olmayı başarmıştır. Şah Muhammed Hüdabende devlet idaresinde liyakatsiz olması sebebiyle eşi Hayrünisa Begüm yönetimde etkili olmuştur.

Akkoyunlular'da Uzun Hasan döneminde kadınlar devletlerarası elçilik göreviyle karşımıza çıkmaktadır. 1461 yılında Uzun Hasan ve Fatih Sultan Mehmet arasında Trabzon seferi esnasında Sare Hatun elçilik görevinde bulunmuştur. Uzun Hasan'ın annesi Sare Hatun, Osmanlıların ilerleyişini durdurmak için aracılık yapmıştır. XV. Asırda Anadolu'ya gelen Fransız elçisi B. De la Broquere Dulkadiroğullarına bağlı 30.000 kadın süvarinin bulunduğunu söylemektedir. Osmanlı Devleti'nde kadınlar yönetimde söz sahibi olmuş ve gerektiğinde haseki sultanlar naiplik yaparak idarenin devamını sürdürmüşlerdir. IV. Mehmet'in eşi Haseki Sultan gümüşten yapılmış sirem arabasıyla seferlere katıldığı bilinmektedir.

Milli mücadele ve I. Dünya Savaşı'nda ön plana çıkan isimli-isimsiz birçok kahraman Türk kadını bulunmaktadır. 1877 Rus garbinde Erzurum'da meydana çıkan Nene Hatun, 93 harbinde topladığı kadınlardan gönüllü ordu oluşturan Kara Fatma tarihte iz bırakan en büyük kadın kahramanlardır. Çanakkale Savaşı'nda da gerek cephede gerekse cephe geresinde erkeklerle omuz omuza savaşan binlerce kadın savaşçı vardı. I. Dünya Savaşı'nda birçok erkek hayatını kaybettiği için 1917 yılında "Birinci Ordu Kadın İşçi Taburu" kuruldu. Bu ordu terzi, berberlik, sanatkârlık gibi işçilik alanlarında oluşan boşluğu kadınlar doldurdu. Milli mücadele döneminde Gördesli Makbule, Küçük Nezahet, Ayşe Çavuş, Bitlis Defterdarlığın eşi, Süreyya Sülün Hanım, Asker Saime, Kılavuz Hatice, Tayyar Rahime, Şöhret Ana, ortaya çıkan savaşçı kadın kahramanlardır.

Sonuç

Dünyanın yarısını oluşturan kadınlar yaratılıştan itibaren tarihe yön vermişlerdir. Tarih boyunca devlet bünyelerinde büyük roller üstlendikleri bilinmektedir. Eserde Türk tarihinde kadınların yönetimde, savaşta ve sosyal yapıda nasıl rol oynadığı üzerinde durulmaktadır. Türk kadınları diğer toplumların kadınlarına kıyaslandığında savaşçılıklarıyla ön plana çıktıkları görülmektedir. İlk kurulan Türk devletlerden Kurtuluş Savaşı'na kadar isimli-isimsiz birçok kahraman Türk kadınına rastlamaktayız. Kitap, bu isimler üzerinde durarak Türk kadının tarihsel süreçteki statüsü ve savaşçı yönlerine toplu bir şekilde incelemiştir. Bu yönüyle Türk kadının konu edinen ve literatüre katkı sağlayan önemli bir çalışma olmuştur.

Kaynakça

Köprülü, Orhan F. "Bâciyân-ı Rûm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4/415. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.

Kubilay, Sevdâ. "Tarihi Perspektiften Bilim Dünyasında Kadının Yeri". *Tarih Araştırma Dergisi* 42/73, (2023), 383-406.

Selçuk, Hava. *Türk Tarihinde Kadın ve Savaş*. Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları, 2014.